

Armoede en schulden na coronatijd

Opgaven, kansen en acties voor lokale beleidsmakers

In de afgelopen jaren bleef er – ondanks economische voorspoed – een aanzienlijke groep inwoners achter met financiële zorgen. Zij hebben bijvoorbeeld te maken met hoge vaste lasten, werkloosheid, onzekere inkomsten of schulden. Het is de verwachting dat de coronacrisis ervoor zorgt dat deze groep groter en diverser wordt, bijvoorbeeld doordat meer zelfstandigen inkomsten verliezen. De coronacrisis vraagt lokale beleidsmakers die zich bezig houden met armoede- en/of schuldenproblematiek na te denken over hun beleid. Waar kan bestaand beleid doorgezet worden en waar moeten prioriteiten verlegd worden?

In opdracht van het G40-stedennetwerk deed Platform31 literatuuronderzoek en voerde interviews met experts. Wat zijn de belangrijkste kansen, uitdagingen en dilemma's voor lokale beleidsmakers op het gebied van armoede en schulden? In dit overzicht presenteren we de belangrijkste bevindingen. Dat doen we aan de hand van de vier thema's uit het werkplan van de G40 themagroep armoede en schulden: het bestrijden van armoede, preventie en vroegsignalering, sociale incasso en effectieve schuldhelpverlening. Bij ieder thema benoemen we de opgave voor gemeenten en de belangrijkste acties, kansen en dilemma's. Die gaan vooral over het versnellen, opschalen en slimmer maken van bestaand (en voorgenomen) armoede- en schuldenbeleid. Dit overzicht sluit hiermee aan op de Factsheet Armoede en Schulden die Platform31 in 2019 ontwikkelde voor het G40-stedennetwerk.

Thema 1. Bestrijden van armoede

Armoede en de effecten ervan op iemands gedrag en andere leefdoelgebieden (zoals het verlies van sociale contacten, gezondheidsproblemen of spanningen in het gezin) kunnen leiden tot een vicieuze cirkel en grote achterstand voor het hele gezin. De coronacrisis heeft laten zien dat een diverse groep kwetsbaar is en in armoede terecht kan komen. Het gaat bijvoorbeeld om bijstandsgerechtigden, flexwerkers, zelfstandigen of jongeren. Extra aandacht is nodig voor kinderen en jongeren die in gezinnen in armoede opgroeien en extra risico hebben op (leer)achterstanden.

Opgave voor gemeenten: Voorkomen dat armoede onder een diverse groep aan huishoudens leidt tot langdurige effecten op iemands gedrag en andere leefdoelgebieden.

Wat kun je als gemeente doen? Verklein niet-gebruik minima-voorzieningen, omscholing en begeleiding naar werk. Voorkom grotere (school)achterstanden onder kinderen en jongeren in armoede.

Hoe dan?

- Heb bij de beleidsvorming en uitvoering aandacht voor de diversiteit onder de groep armen. Ook binnen groepen is er verschil. Zo vragen niet-vrijwillige zelfstandigen een andere aanpak dan zelfstandigen die voorheen een hoog inkomen hadden.
- Zet in op het vergroten van het gebruik van minima-voorzieningen onder werkende armen. Verspreid bijvoorbeeld informatie over de minima-regelingen via werkgevers of vergroot de vindbaarheid online.
- Zet in op omscholing richting kansrijke sectoren en investeer ook in coaching bij de trajecten. Over het algemeen is er een groeiend arbeidstekort in de bouw, zorg of techniek. Een les uit de vorige economische crisis is om ook te blijven investeren in de begeleiding van bijstandsgerechtigden met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt.

- Benut de inzichten van ervaringsdeskundigen en jongeren in het vormen van nieuw beleid. Zij kunnen verrassende inzichten geven in hoe grotere (school)achterstanden onder kinderen en jongeren voorkomen kunnen worden én hoe gezinnen te bereiken.
- Aan het begin van de coronacrisis hebben veel gezinnen een laptop of andere studiemiddelen ontvangen. Dit kan een ingang zijn voor verder contact.

Mogelijk dilemma: De sturingsmogelijkheden van gemeenten op het gebied van armoede zijn beperkt. Armoede wordt voor een groot deel bepaald door Rijksbeleid (bijv. hoogte van het sociaal minimum) of macrofactoren (zoals werkgelegenheid).

Thema 2. Preventie en vroegsignalering

De coronacrisis heeft laten zien dat iedereen in de financiële problemen terecht kan komen. Toch kloppen schuldenaren vaak pas aan bij schuldhulpverlening als een kleine betalingsachterstand is opgelopen tot een complexe schuld. Ze onderschatten hun schuld, overschatten de mogelijkheden deze zelf op te kunnen lossen of schamen zich simpelweg. Of denk aan zelfstandigen die schulden maken om hun bedrijf te redden.

Opgave voor gemeenten: Tijdig vinden van mensen met betalingsachterstanden om te voorkomen dat schulden uit de hand lopen.

Wat kun je als gemeente doen? Haal signalen van betalingsachterstanden op bij vaste lasten partners én bij partners in de stad en wijk. Doorbreek taboe op armoede. Ben zichtbaar en toegankelijk voor 'nieuwe' schuldenaren.

Hoe dan?

- Benut de signalen die van betalingsachterstanden die binnenkomen na de wijziging van de Wgs door out-reachend inwoners te benaderen.
- Benut ook de kansen die partners in de stad en wijk – zoals voedselbanken, buurthuizen of sportverenigingen – bieden op het gebied van vroegsignalering. Zorg dat op deze plekken bekend is wat een gemeente kan doen bij financiële zorgen en probeer buurtactiviteiten – zoals een financieel spreekuur – zoveel mogelijk door te laten gaan.
- Meer zelfredzame groepen zijn minder actief in de wijk. Zij kloppen liever online, via Whatsapp of op een centraal punt aan. Ondernemers vragen eerder raad bij de Kamer van Koophandel en lokale werkgeversnetwerken. Zorg dat ook de informatievoorziening op die plekken op orde is.
- Sluit aan op de campagnes 'Kom jij eruit?' en 'Sam&' van het Rijk. Aandachtspunt daarbij is om direct door te linken naar lo-

kale plekken waar iemand kan aankloppen bij financiële vragen.

- Benut de Tozo-regeling om in contact te komen met zzp'ers en hen te ondersteunen bij een inkomensdaling. Bijvoorbeeld door standaard een budgetcheck aan te bieden.
- Krijg in beeld welke werkgevers meer risico hebben op ontslagen door de coronacrisis. Benut daarbij bijvoorbeeld de gegevens van de NOW-regeling. Zoek hierbij de verbinding met de afdeling economie.
- Probeer met behulp van instrumenten zoals kredieten te voorkomen dat levensvatbare bedrijven failliet gaan. Zorg dat accountmanagers die contact hebben met die bedrijven ook informatie over schulden meenemen.

Mogelijk dilemma: Betalingsachterstanden vroeger signaleren kosten gemeenten een voorinvestering van tijd en middelen. De baten van deze voorinvestering worden pas op een langere termijn zichtbaar komen terecht bij meerdere partijen.

Thema 3. Sociale incasso

In het begin van de coronacrisis gingen schuldeisers coulant om met betalingsachterstanden. Uitstel is echter geen afstel. Steeds meer schuldeisers beginnen hun schulden weer te innen en de drempels voor de steunmaatregelen vanuit het Rijk worden steeds iets hoger. De financiële stress en problemen nemen hierdoor toe, met soms ongewenst gedrag (zoals het niet open maken van brieven) tot gevolg.

Opgave voor gemeenten: Voorkomen dat inwoners met betalingsachterstanden door incassopraktijken van overheden, uitvoeringsinstanties en particuliere schuldeisers onnodig verder in de problemen komen.

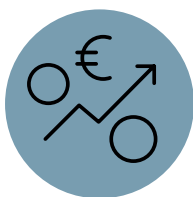
Wat kun je als gemeente doen? Geef vertrouwen aan inwoners en incasseer sociaal. Stimuleer schuldeisers hetzelfde te doen.

Hoe dan?

- De steunmaatregelen van het Rijk zijn uitgekeerd op basis van vertrouwen met een beperkte toets vooraf. Benut de lessen hieruit om te analyseren of er ook bij andere aanvragen meer op vertrouwen gewerkt kan worden. Uitkeren met een minimale toets bespaart capaciteit en kosten in de uitvoering.
- Geef aan de voorkant het goede voorbeeld bij het sociaal incasseren. Zowel bij de communicatieve als de financiële incassopraktijken. Benut ook de goede voorbeelden van andere schuldeisers om te laten zien wat de voordelen zijn van sociaal incasseren voor particuliere schuldeisers.

- Benut de noodstopprocedure bij grote uitvoeringsorganisaties. Zo geef je schuldenaren de ruimte om hun financiën op orde te krijgen en zich aan te melden voor schuldhulpverlening.

Mogelijk dilemma: Het Rijk vormt de landelijke steunmaatregelen en bepaalt wat de toets is die gemeenten moeten uitvoeren voordat een regeling wordt toegekend. Daarnaast is het Rijk vaak de grootste schuldeiser.

Thema 4. Effectieve schuldhulpverlening

Tijdens de coronacrisis ligt het aantal hulpvragen bij schuldhulpverlening lager dan een jaar geleden. Het is de verwachting dat deze hulpvragen sterk gaan stijgen. Die hulpvragen én hulpvragers zijn divers, van een integrale hulpvraag tot een puur financiële hulpvraag. Van bijstandsgerechtigden tot ondernemers. En van zelfredzaam tot kwetsbaar.

Opgave voor gemeenten: Een effectieve schuldhulpverlening inrichten die rekening houdt met de samenhang van armoede en schulden met andere leefdoelgebieden en gedrag.

Wat kun je als gemeente doen? Versnel de schuldenaanpak waar mogelijk, heb aandacht voor de diversiteit tussen schuldenaren en breng de dienstverlening voor ondernemers op orde.

Hoe dan?

- Benut instrumenten die bijdragen aan een snellere en – op de lange termijn - efficiëntere oplossing voor schuldenproblematiek:
 - Zet vaker in op saneringskredieten en maak hierbij gebruik van de kansen van het [landelijke Waarborgfonds](#).
 - Maak gebruik van beschikbare budgetten, zoals overbruggingskredieten, coronakredieten of maatwerkbudgetten.
 - Sluit aan bij de versnelling van de instrumenten [Collectief Schuldregelen](#) en het [Schuldenknooppunt](#).
- Heb aandacht voor een goede intake en selectie, en pas de dienstverlening vervolgens aan op de situatie en zelfredzaamheid van de inwoner. Van integrale coaching tot een kleine financiële oplossing.
- Zorg voor mogelijkheden voor digitale, zelfstandige hulpverlening voor schuldenaren die hun hulp grotendeels zelf kunnen regelen.

- Vergroot de expertise die nodig is voor ondernemers en zzp'ers met schulden binnen de gemeentelijke schuldhulpverlening. Aandachtspunt is om snel te bepalen of een bedrijf nog levensvatbaar is of niet.
- Versterk de samenwerking tussen bewindvoerders en gemeenten, bijvoorbeeld met een convenant met afspraken. Dit draagt bij aan meer zicht op de instroom in beschermingsbewind en eens soepelere begeleiding van mensen onder bewind richting schuldhulpverlening.

Mogelijk dilemma: Het efficiënter inrichten van schuldhulpverlening kan als nadelig bijeffect hebben dat hulpverleners geen tijd meer hebben voor een integrale blik en aanpak. Het risico is dat het inwoners dan niet lukt om hun situatie duurzaam te verbeteren.